

УДК 614.8

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Гаврилова К.Ю.

Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради

Досліджено законодавство України щодо встановленої відповідальності за порушення вимог пожежної безпеки. Особливу увагу приділено виконанню зазначених вимог пожежної безпеки в закладах освіти. Додержання правил, особами, які відповідальні за пожежну безпеку в закладах освіти та профілактика безпеки життєдіяльності серед дітей дасть позитивні показники щодо зменшення загибелі та травмування дітей під час надзвичайних ситуацій (пожеж). За 9 місяців 2018 року в Україні загинуло 27 дітей (постраждало 213) в наслідок надзвичайних ситуацій. Але проведення тільки профілактичної роботи серед населення щодо необхідності додержання правил пожежної безпеки не забезпечить необхідних результатів, тільки усвідомлення громадянами обов'язковості виконання встановлених правил та підвищення розміру відповідальності дозволить знизити кількість надзвичайних ситуацій (пожеж).

Ключові слова: кримінальна відповідальність, пожежна безпека, заклади освіти.

Постановка проблеми. Останнім часом кількість пожеж та їх наслідки, змушують замислитись багатьох фахівців, вчених та громадян про необхідність підвищити відповідальність за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки. Враховуючи необхідність збереження життя і здоров'я дітей, навчання їх безпеки життєдіяльності, в тому числі правилам пожежної безпеки, необхідно змусити доросле населення держави усвідомити обов'язковість виконання вимог законодавства у сфері пожежної безпеки. Проблеми пожежної безпеки, враховуючи трагічні приклади, постають на перший план, як частина загальної безпеки України, а її забезпечення – це функція держави щодо охорони життя людей та їхнього майна, довкілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У юридичній літературі питання кримінальної відповідальності за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки так чи інакше розглянуті у працях В.І. Антипова, В.О. Владимірова, В.М. Дмитрука, А.П. Закалюка, О.М. Ігнатова, І.П. Лановенка, Ч.А. Мухамедова, В.К. Окняна, В.П. Тихого, В.В. Харитошкіна, П.Г. Цупренка, С.С. Яценка та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи кількості загиблих дітей на пожежах та виникнення пожеж у закладах освіти спонукають переглянути законодавчий підхід до формулювання кримінальної норми та внести зміни до Кримінального законодавства з метою підвищення державного осуду у формі покарання за дані злочини.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідити причини порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки що призводять до настання кримінальної відповідальності.

Викладення основного матеріалу. Стаття 270 Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачає, що відповідальність за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, настає якщо воно спричинило виникнення пожежі, якою заподіяно шкоду здоров'ю людей або майнову шкоду у великому розмірі і карається штрафом від п'ятдесяти до ста двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів гро-

мадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років. Або відповідно ч. 2 даної статті, за діяння, якщо воно спричинило загибель людей, майнову шкоду в особливо великому розмірі або інші тяжкі наслідки, карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років [1].

Під встановленими законодавством вимогами пожежної безпеки (за змістом ст. 270 КК) слід розуміти положення, які встановлюють норми і правила щодо запобігання виникненню пожеж, мінімізація негативних наслідків.

Поняттям законодавства охоплюють як закони, так і інші нормативно-правові акти будь-якого рівня. До нормативних актів з питань пожежної безпеки належать закони, постанови Кабінету Міністрів України, положення, інструкції, правила, стандарти, норми, локальні акти, які видає адміністрація установ, організацій, підприємств, закладів. Це, наприклад, Кодекс цивільного захисту України, Правила пожежної безпеки в Україні, затвердженні наказом МВС України від 30.12.2014 року № 1417 (далі – Правила) тощо.

Правила пожежної безпеки в Україні обов'язкові для виконання суб'єктами господарювання, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах [2].

Центральні органи виконавчої влади з урахуванням специфічних умов та особливостей щодо забезпечення пожежної безпеки об'єктів, віднесених до їх сфери управління, за необхідності видають галузеві правила пожежної безпеки, які не повинні суперечити Правилам та знижувати їх вимоги.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 15.08.2016 № 974 затвердженні Правила пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України (далі – Наказ № 974), але вони розроблені на підставі вже не чинного Закону України «Про освіту» від 23 травня 1991 року (далі – Закон № 1060-ХІІ). Пункт 5 Наказу № 974 зазначає, що забезпечення пожежної безпеки в закладах та установах покладається на їх власників або уповноважені ними органи,

керівників (ректори, директори, начальники, завідувачі) (далі – керівники навчальних закладів та установ), керівників структурних підрозділів (факультети, кафедри, лабораторії, навчальні кабінети, цехи, склади, бібліотеки, архіви, майстерні тощо) відповідно до законодавства [3].

Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 року (далі – Закон № 1060-ХІІ), який втратив чинність у зв'язку із прийняттям 05 вересня 2017 року нового Закону України «Про освіту» передбачав, що забезпечення безпечних і нешкідливих умов навчання, праці та виховання у навчальних закладах покладається на їх власника або уповноважений ним орган, керівника навчального закладу [4].

В новому ж Законі України «Про освіту» жодного згадування про повноваження (права і обов'язки) та відповідальність керівника закладу освіти у сфері пожежної безпеки і безпеки навчання не має.

Крім того, Законом введено нове поняття, заклад освіти – юридична особа публічного чи приватного права, основним видом діяльності якої є освітня діяльність [5].

Заклад освіти – початкова школа, гімназія, ліцей або інший заклад загальної середньої освіти, що забезпечує здобуття початкової, базової середньої та/або профільної середньої освіти [6].

Значну частину інформації щодо додержання правил поведінки, безпеки життєдіяльності діти отримують в закладах освіти, під час навчального процесу. Тому важливо збільшити навантаження у навчальному процесі на вивчення та застосування різних правил безпеки, з метою усвідомлення у ранньому віці настання наслідків та покарання за порушення правил.

Для дітей стане прикладом бездоганне виконання правил пожежної безпеки в закладі освіти, в якому вони навчаються. Усвідомлення громадян та осіб, які відповідальні за протипожежний стан в закладах освіти обов'язковості настання відповідальності за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки дозволить запобігти вчиненню правопорушень у сфері пожежної безпеки.

За даними ДСНС України, упродовж січня-вересня 2018 року в Україні зареєстровано 94 надзвичайні ситуації, внаслідок цих надзвичайних ситуацій загинули 121 особа (з них 27 дітей) та постраждало 552 особи (з них 213 дітей) [7]. Резонансу у суспільстві набула пожежа, що сталася в ніч на 16 вересня 2017 року в Одесі в муніципальному дитячому оздоровчо-спортивному таборі «Вікторія», в результаті якої вогонь повністю знищив один з дерев'яних корпусів. У момент загоряння там перебували 42 дитини, троє з яких в результаті пожежі загинули.

Після трагічної події 2017 року, недоліки з питань пожежної безпеки, які виявляються в закладах освіти органами державного нагляду (контролю) та пропонуються до усунення, беруться на контроль вищими виконавчими органами держави.

Відповідно аналізу проведених заходів встановлено, що вбачається позитивна тенденція виконання правил пожежної безпеки в закладах освіти.

Постає питання, для виконання Правил громадянами та посадовими особами, обов'язково

повинна настати пожежа із загибеллю людей або великою матеріальною шкодою?

Позитивні зрушення щодо додержання вимог пожежної безпеки в закладах освіти тимчасові, бо законодавство України в даній сфері передбачає занадто низькі санкції, які не можуть забезпечити їх функцію.

У статтях кримінального закону виділяється диспозиція та санкція, диспозиція – це той елемент статті КК, де сформульоване правило поведінки (рідко – все правило у цілому, частіше – певні ознаки такого правила), у санкції ж викладаються негативні наслідки, які настають за порушення такого правила.

Злочин, який досліджується передбачає настання відповідальності лише тоді, коли порушення вимог пожежної безпеки спричинило виникнення пожежі, якою заподіяно шкоду здоров'ю людей або майнову шкоду у великому розмірі.

Пожежа – неконтрольований процес знищення або пошкодження вогнем майна, під час якого виникають чинники, небезпечні для істот та навколишнього природного середовища [8].

Але ж пожежа не єдина подія, яка може призвести до порушення нормальних умов життєдіяльності, і як наслідок заподіяти шкоду здоров'ю людей або майнову шкоду. Виникає крайня необхідність внесення змін та доповнення статті КК поняттям надзвичайна ситуація.

Кодекс цивільного захисту України визначає поняття надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину передбаченого ст. 270 КК є наслідки: шкода здоров'ю людей або майнова шкода у великому розмірі.

Дана стаття має примітку, яка уточнює поняття майнової шкоди визначеної у диспозиції статті, майнова шкода вважається заподіяною у великих розмірах, якщо прямі збитки становлять суму, яка в триста ($300 \cdot 17 = 5100$) і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а в особливо великих розмірах – якщо прямі збитки становлять суму, яка в тисячу ($1000 \cdot 17 = 17000$) і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Шкода здоров'ю людей – заподіяння легких тілесних ушкоджень з короткотрасним розладом здоров'я або короткочасною втратою працездатності.

Ч. 2 статті 270 КК передбачає настання відповідальності за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, якщо воно спричинило загибель людей, майнову шкоду особливо великому розмірі або інші тяжкі наслідки.

Загибель людей – це смерть однієї людини або кількох.

Шкода заподіяна майну – поняття оціночне, вирішення питання розміру збитків проводиться у кожному конкретному випадку окремо, із урахуванням обставин справи (вартості майна, цінності предметів тощо).

Поняття тяжких наслідків визначено в Кримінальному законі тричі: у примітках до статей, але в них міститься роз'яснення лише щодо випадків заподіяння матеріальних збитків, при цьому відсутнє визначення наслідків немайнового характеру.

У Постанові Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року № 7, «інші тяжкі наслідки» слід розуміти, випадки заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом і більше особам, шкоди у великих розмірах під-

приємству, установі, організації чи громадянам, а так само тривалий простій підприємств, цехів або їх виробничих дільниць [9].

Висновки і пропозиції. Враховуючи викладене, тільки під загрозою обов'язкового настання кримінальної відповідальності за порушення вимог законодавства щодо порушень правил пожежної безпеки можливо зменшити випадки загибелі людей, в тому числі дітей, під час пожежі.

Крім підвищення розміру покарання, яке накладається як кримінальна відповідальність за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, необхідно додати стосовно осіб, на яких покладено обов'язки по дотриманню правил пожежної безпеки, винних у їх порушенні, додатковий вид санкції як позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Список літератури:

1. Кримінальний Кодекс: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Правила пожежної безпеки в Україні: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 року № 1417. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15>.
3. Правила пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.08.2016 № 974. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1229-16>.
4. Про освіту: Закон України від 23 травня 1991 року № 1060-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>.
6. Порядок зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.04.2018 р. № 367. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0564-18/ed20180416#n25>.
7. Оперативна інформація про надзвичайні ситуації техногенного, природного та іншого характеру на території України. URL: <http://www.dsns.gov.ua>.
8. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
9. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: постанова Пленуму Верховного Суду України // Вісн. Верхов. Суду України. – 2009. – № 8.
10. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.В. Тютюгін та ін. : за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид. – Х., 2010.
11. Навроцький В.О. «Загибель людей» як вид злочинних наслідків: проблеми встановлення змісту та кваліфікації / В.О. Навроцький // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи : Матеріали наук.-практ. конф. Х., 22-23 квіт. 2004 р. – К.–Х., 2004.

Гаврилова Е.Ю.

Коммунальное высшее учебное заведение
«Херсонская академия непрерывного образования»
Херсонского областного совета

КРИМИНАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ ТРЕБОВАНИЙ ПОЖАРНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Исследовано законодательство Украины по установленной ответственности за нарушение требований пожарной безопасности. Особое внимание уделено выполнению указанных требований пожарной безопасности в учебных заведениях. Соблюдение правил, лицами, ответственными за пожарную безопасность в учреждениях образования и профилактика безопасной жизнедеятельности среди детей даст положительные показатели по уменьшению гибели детей во время чрезвычайных ситуаций (пожаров). За 9 месяцев 2018 года в Украине погибло 27 детей (пострадало 213) вследствие чрезвычайных ситуаций. Но проведение только профилактической работы среди населения о необходимости соблюдения правил пожарной безопасности не обеспечит необходимых результатов, только осознание гражданами обязательности выполнения установленных правил и повышение размера ответственности позволит снизить количество чрезвычайных ситуаций (пожаров).

Ключевые слова: уголовная ответственность, пожарная безопасность, учебные заведения.

Gavrilova K.Yu.

Kherson Academy of Continuing Education

CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR VIOLATION OF FIRE SAFETY IN EDUCATION BODIES

Summary

The legislation of Ukraine concerning the established liability for violation of fire safety requirements is investigated. Particular attention is paid to the implementation of these fire safety requirements in educational institutions. Compliance with the rules, those responsible for fire safety in educational institutions and the prevention of safety of life among children will provide positive indicators for reducing the death and injury of children in emergencies (fires). During 9 months of 2018, 27 children died in Ukraine (213 injured) as a result of emergencies. But carrying out only preventive work among the population as to the necessity of observing the rules of fire safety will not provide the necessary results; only citizens' awareness of the mandatory implementation of the established rules and increase the level of responsibility will reduce the number of emergencies (fires).

Keywords: criminal responsibility, fire safety, educational institutions.